

De 'foto's Corman' over de Spaanse Burgeroorlog. Een unieke vondst?

Mathieu Corman was boekhandelaar in Oostende, globetrotter en reporter. Na het lezen van zijn boeken over de Spaanse opstand van 1934 ('Brûleurs d'idoles') en de Spaanse Burgeroorlog ('Salud Camarada') vroeg ik me af of er misschien foto's bestonden van zijn reportages. In 1994, bij het verschijnen van het boek 'Los Niños', met getuigenissen van en over de Spaanse kinderen die destijds in België werden opgevangen, vond ik een aanknopingspunt. Corman had in 1939 zelf een Spaans meisje opgenomen, Clotilde Vega Carillo. Via via vernam ik dat Corman overleden was in 1975; zijn zoon Alain, bijgestaan door de heer Kemp, zaakgelastigde, hield de winkel open.

Sinds 1995 probeer ik een afspraak te maken met meneer Kemp. Eerst uitleggen wat Amsab is, wat ik zoek, opsturen van *Brood & Rozen*, vertrouwen winnen en trachten te imponeren met de naam Herman Balthazar (als voorzitter en gouverneur)... Na vele telefoontjes over en weer komt het eindelijk tot een afspraak. Ondertussen had Kemp me al laten verstaan dat er wel degelijk boeken, tijdschriften, kranten en films in zijn kelder lagen, maar dat hij daar nog nooit naar omgekeken had. Een paar dagen voor onze afspraak belt hij af; zware ontgoocheling. Ik blijf hem bellen, maar hij houdt afstand. In januari 2002 meldt hij me dat de zoon van Corman, Alain, is overleden en dat de kelder onder water heeft gestaan. Boeken, tijdschriften, manuscripten zijn naar het containerpark afgevoerd. Zoals gewoonlijk vraagt hij mij om twee maanden later terug te bellen want er staan nog verschillende dozen in zijn (eigen) appartement. Blijven bellen brengt mij geen stap dichterbij, Kemp gaat verhuizen en alles is al ingepakt. Een jaar na zijn verhuis is alles nog altijd ingepakt... ik geraak gewoon niet binnen. Eind 2006 heb ik Kemps vrouw aan de lijn: hij ligt op sterven, de laatste roestige filmrollen belandden in de vuilnisbak en ze heeft nooit fotomateriaal van Mathieu Corman in de dozen gevonden.

De aanhouder wint dus niet altijd, maar de wonderen zijn de wereld nog niet uit! Bij het verwerken van het archief van Georges Hebbelinck⁽¹⁾ in 2006 vindt collega Rik De Coninck een aantal foto's van de Spaanse Burgeroorlog met achteraan de stempel...

van boekhandel Corman! Deze foto's sluiten perfect aan bij het relaas van Corman in *Salud Camarada*. Schitterend natuurlijk, maar is Corman dan ook de fotograaf?

In 1937 werkte Corman als reporter voor het Franse communistische tijdschrift *Ce Soir* (opgericht op 1 maart 1937), op de afdeling Buitenlandse Politiek. Hoewel dit een communistisch tijdschrift was, werkten linksen van alle mogelijk strekkingen eraan mee: onder andere Charlie Chaplin, André Malraux, H.G. Wells. Fotograaf Robert Capa had de leiding over de fotografische dienst en publiceerde reportages van onder meer de fotografen Chim⁽²⁾ en Gerda Taro⁽³⁾. *Ce Soir* had achttien speciale correspondenten gedurende de Spaanse Burgeroorlog, onder wie Mathieu Corman, met reportages van Guernica, Bilbao, Teruel 1937 en Teruel 1938.⁽⁴⁾ Samen met Capa gaf hij verslag over het Baskische front in mei 1937 en Teruel in januari 1938.⁽⁵⁾ Zoals Corman schrijft in *Salud Camarada* was hij al begin augustus 1936 op eigen houtje naar Spanje gereisd, vóór zijn opdracht voor *Ce Soir*. Dit is niet echt verwonderlijk, want bij het lezen van *Brûleurs d'idoles* (1934) voel je hoe nauw hij betrokken is bij de Spaanse gebeurtenissen.

Sommige bronnen vermelden dat Corman uit Spanje is vertrokken in mei 1937.⁽⁶⁾ Op het laatste blad van *Salud Camarada* staat immers: "*Ce livre est dédié à tous ceux qui combattent pour la libération du peuple espagnol. Juin 1937.*" Het klinkt als een afscheid. Maar het verdere verloop van de oorlog wordt wel vastgelegd door dezelfde fotograaf, tot de slag aan de Ebro vanaf juli 1938. Corman heeft ook nog voor *Ce Soir* reportages gemaakt over de slag van Teruel in januari 1938.

Speurwerk naar vele binnen- en buitenlandse onlinecollecties en publicaties doet mij vermoeden dat de foto's uniek zijn en nog nergens werden gepubliceerd. Aangezien ze overeenkomen met wat ik ondertussen van en over Mathieu Corman heb gevonden, durf ik hierbij stellen dat deze avonturier ze genomen heeft... tot bewijs van het tegendeel.

(1) Georges Hebbelinck (1916-1964). Een uitgebreide biografie van Georges Hebbelinck door Rik De Coninck verscheen in *Brood & Rozen*, (2006)⁴. Vermoedelijk had Hebbelinck contact met Corman in de KPB en is hij zo in het bezit gekomen van deze foto's. Hebbelinck wou immers zelf ook naar Spanje vertrekken, maar zag hier om een of andere reden van af. Hij werkte een tijdje bij het persagentschap United Press (tot 1939), wat ook een mogelijkheid is.

(2) David Seymour/Szymin, alias Chim (1911-1956). Deze Amerikaanse fotograaf van Poolse afkomst werkte regelmatig voor *Vu*, *Ce Soir*, *La Vie ouvrière* en *Regards*. In 1936 ging hij naar Spanje in opdracht van *Regards*. Hij is een van de medeoprichters van het agentschap Magnum.

(3) Gerta Phorylle, alias Gerda Taro (1911-1937). De Duitse fotografe emigreerde in 1933 naar Parijs waar ze Robert Capa leerde kennen en zijn levensgezellin werd. In de zomer van 1936 vertrokken ze samen naar Spanje. Haar foto's verschenen in vele internationale tijdschriften. Ze stierf in Brunete na een ongeval met een tank.

(4) F. FONTAINE, *La guerre d'Espagne, un déluge de feu et d'images*, Paris: Berg International Éditeurs, p. 104.

(5) F. FONTAINE, *La guerre d'Espagne [...]*, p. 118.

(6) A. BENIT *La guerre civile espagnole dans la littérature belge*, Madrid: Universidad Autonoma de Madrid, 1996, p. 228.

De foto's

De reeks van 16 foto's is te situeren tussen augustus 1936 en augustus 1938. Niet alle foto's zijn gedateerd, soms wordt enkel het front vermeld waardoor een tijdsinschatting mogelijk is. Bij een aantal van de geselecteerde foto's neem ik enkel over, vertaald weliswaar, wat op de achterzijde ervan geschreven staat. Andere verdienen extra uitleg daar ze perfect aansluiten bij *Salud Camarada*.

Een tragisch verhaal in 'mooie' beelden.

Links, tekst achteraan: "Eenmaal voorbij de Spaanse grens..."

Boven, tekst achteraan: "Voor Huesca eind augustus 1936. 's Nachts plaatsen de militieleden van de Durutti-colonne grote houten panelen voor de loopgraven van de oproerlingen met daarop een oproep tot de franquistische soldaten om zich over te geven."

In zijn boek (p. 26)* vertelt Corman zeer gedetailleerd hoe de militieleden bij het schrijven van de tekst rekening hielden met de mentaliteit van de soldaten en hoe ze er 's nachts in slaagden om deze panelen voor de loopgraven van Chimillas te plaatsen.

* M. CORMAN, *Salud Camarada*, Ostende/Paris: Tribord, 1937.

Links, tekst achteraan: “*Guernica in brand gestoken door Duitse vliegtuigen. Foto genomen op de avond van 26 april 1937 door M. Corman. Binnenzicht van een kerk... in brand gestoken door Duitse vliegtuigen op bevel van Franco.*”

Het tweede deel van deze laatste zin is er in potlood bijgeschreven en de naam Corman is ook met potlood doorstreept. Indien het bijschrift klopt, zou dit (voor zover ik weet) de enige foto van Guernica zijn die genomen is de avond van het bombardement dat in de namiddag gebeurde. Dit lijkt mij zo buitengewoon dat ik het niet zomaar kan aannemen. Ofwel is dit een brandende kerk op een andere locatie en een ander tijdstip, ofwel is dit effectief Guernica en is deze unieke foto door Corman zelf genomen. Wat wel zou kunnen, aangezien hij een van de vier journalisten was die vlak na het bombardement in het verwoeste Guernica was. De vier reporters, G. Steer (*Times*), N. Monks (*Daily Express*), C. Holme (Reuter) en Corman waren, na het nieuws over het bombardement, samen vanuit Bilbao naar Guernica vertrokken.* In *Salud Camarada* spreekt Corman enkel over *Times* en *Reuter*.** Hij is geschokt, woest, verontwaardigd

en triestig, maar zijn verslag is tamelijk kort (7 bladzijden).

* H.R. SOUTWORTH, *La destruction de Guernica*, Paris: Ruedo Ibérico, p. 37.

** M. CORMAN, *Salud Camarada [...]*, p. 290.

Boven, tekst achteraan: “*Baskisch front (april 1937) foto genomen in de gevangenis van Larinaga. (v.l.n.r.) Een Duitse commercant uit Bilbao veroordeeld tot 30 jaar gevangenis wegens spionage. Kapitein-piloot Kienzle, Duits officier. Luitenant Schulze-Blank, Duits officier-piloot. Jonge Zwitserse strijder gevangen genomen aan het front van Alava samen met een groep falangisten.*”

De correcte datum is mei 1937, aangezien Corman pas ná Guernica naar deze gevangenis ging. Op p. 310 beschrijft hij zijn persoonlijk gesprek met kapitein Kienzle, chef van een “*escadrille Heinkel 51, J 88*”. Hij confronteert hem met hun vreselijke aanpak, namelijk het bombarderen van dorpen zonder militair-strategisch belang en het beschieten van de vluchtende bevolking erna.

Boven, tekst achteraan: "Belchite, 31 augustus 1937. Een groep Francofascisten gevangen genomen in de loopgraven voor Belchite."

Rechts boven, tekst achteraan: "Het front van Aragon. Bombardement op de republikeinse loopgraven van Fuentes door de Italiaans-Duitse luchtmacht."

Rechts onder "Teruel, 22 december. De tanks rukken op naar de Plaza de Toros terwijl de infanterie het veroverd. De miliciens hebben zich tussen de kogels begeven om een gewonde man in veiligheid te brengen." Foto's van de gevechten op dit plein (geen identieke foto) vinden we in andere fotocollecties verschillende keren terug, meestal ongedateerd of op datum van 1 april 1938.

Tekst achteraan: "Teruel, 23 december 1937. Evacuatie van de burgerbevolking gedurende de huis-aan-huisgevechten. Dit is een groep vrouwen die bevrijd werden uit de gevangenis van Teruel. Ze werden opgesloten wegens hun antifascistische houding."

Deze foto lijkt mij eerder in het voorjaar genomen. In december 1937 was het zeer koud, hier en daar lag er sneeuw.

Tekst achteraan: "Négrin en Prieto bezoeken het front gedurende de aanval op Teruel. In het midden generaal Rojo, 21 december 1937."

Tekst achteraan: "Front aan de Ebro. Een bestuurder van een Russische tank sterft op een brancard."

Vermoedelijk 1938 (let op de schaduw van de fotograaf).

Tekst achteraan: "Februari 1938. Emile Vandervelde bezoekt het Spaanse front, helemaal vooraan, op 150 meter van de vijand."

Emile Vandervelde (met hoed op en met echtgenote) was begin februari in Spanje op uitnodiging van de Spaanse regering. Hij nam deel aan de vergadering van de Cortes in Monserrat.*

Deze foto is genomen aan het front van Madrid. Met een internationaal gezelschap bezocht Vandervelde de loopgraven, naar eigen zeggen 'op 200 meter van de vijand'**.

* E. VANDERVELDE, *Carnets 1934-1938*, Paris: Les Éditions Internationales, p. 129.

** E. VANDERVELDE, *Carnets 1934-1938* [...], p. 133.